

Олександра Москаленко,
заступник директора ДНТБ України

Державній науково-технічній бібліотеці України — 65

ДНТБ як бібліотека всеукраїнського рівня поєднує функції бібліотечного, інформаційного, науково-методичного, реєстраційного та репродуційного центрів, а також державного депозитарію вітчизняної та зарубіжної науково-технічної літератури (НТЛ) й документації.

У 2000 р. установа відзначає 65 років від дня заснування і 40 років від часу надання їй статусу Державної республіканської науково-технічної бібліотеки — центру бібліотечно-бібліографічної роботи з технічної літератури й методичного керівництва технічними бібліотеками країни.

Книгозбірню створено в березні 1935 р. як Київську філію Харківської науково-технічної бібліотеки з метою обслуговування інженерно-технічних працівників і наукової інтелігенції Києва та Правобережної України. Напередодні 1941 р. бібліотека обслуговувала 10 тис. читачів. Її фонд нараховував 160 тис. прим. Під час Великої Вітчизняної війни він майже весь був знищений. Відновлення бібліотеки розпочалося наприкінці 1946 р. До 1958 р. вона залишалась на правах філії Державної наукової бібліотеки Наркомважпрому СРСР, а за розпорядженням Ради Міністрів СРСР №1384-р від 04. 11. 58 р. її було перейменовано в Науково-технічну бібліотеку м. Києва та передано у підпорядкування Державному науково-технічному комітету Ради Міністрів УРСР.

Враховуючи широкий розвиток в Україні мережі технічних бібліотек, зростаючу роль київської НТБ в обслуговуванні промислових підприємств, проектно-конструкторських та наукових установ, 1960 року її реорганізовано в Державну республіканську НТБ.

Підкреслимо: ні одна з існуючих великих бібліотек України не розвивалася такими стрімкими темпами й жодна не мала таких великих проблем в організації та збереженні фондів. У 60—70-х роках вони істотно зростають, зазнаючи і якісних змін. Розпочинається формування спеціалізованих фондів — патентного, нормативно-технічної

документації (НТД), промислових каталогів, звітів про науково-дослідні роботи та дослідно-конструкторські розробки, дисертацій, депонованих рукописів, інформаційних видань. Повнота їх формування гарантувалася наданням бібліотеці союзних та республіканських безоплатних обов'язкових примірників НТД, дублів фонду промислових каталогів ДПНТБ, дублів патентного фонду зарубіжних країн виробничого підприємства «Патент», централізованим забезпеченням описами винаходів країн — членів РЕВ, дублів фондів звітів про НДДКР, кандидатських та докторських дисертацій з ВНТІ Центру, дублів фонду перекладів, обов'язкового примірника НТЛ. Отже, окремі види документації, не притаманні до того часу бібліотечним фондам, займають у них значне місце.

Комплектування бібліотеки в такому обсязі здійснювалося до 1992 р. ДНТБ переглянула підходи до формування фондів бібліотеки у зв'язку зі створенням в Україні Держстандарту та Держпатенту. Ми поставили завдання — нагромадити повноцінне формування національних фондів НТЛ та документації і вибіркове поповнення зарубіжних фондів з метою забезпечення користувачів новою інформацією та підтримки ретроспективних фондів у дієздатному вигляді.

Бібліотека накопичила унікальний за повнотою й видовою структурою багатогалузевий фонд НТЛ і документів. Зараз він налічує 20,8 млн. прим. видань та неопублікованих документів на різних носіях інформації. 4,9 млн. прим. — 23,5 % від загального обсягу — це друковані видання, а 15,9 млн. прим. документів, або 76,5 % — мікроносії.

Довідково-пошуковий апарат (10,2 млн. карток) до фонду ДНТБ становить систему каталогів і картотек, які забезпечують різні види пошуку: систематичний, алфавітний, нумераційний, предметний.

Патентний фонд ДНТБ налічує 17,5 млн. прим. патентних документів 59 країн світу, чотирьох міжнародних організацій, країн Бенілюксу, англійської інформаційної фірми «Derwent» та видань ВНДІПІ (Росія). Це — описи винаходів до охоронних документів, патентні бюлетені, реферативні видання, нормативні та методичні документи з винахідництва та патентної справи. Патентний фонд ДНТБ України комплектувався з усього тематичного діапазону Міжнародної патентної класифікації.

Фонд нормативно-технічної документації налічує майже 400 тис. прим. документів. Це — державні стандарти країни, міжнародні та зарубіжні, нормативні документи з будівництва й архітектури, інформаційні і довідкові видання з питань стандартизації, метрології, сертифікації. Комплектування фонду НТД здійснюється за всіма тематичними рубриками Класифікатора нормативних документів.

У фонді промислових каталогів — 556,6 тис. прим.: каталоги-довідники, галузеві та номенклатурні каталоги, огляди діяльності фірм, їх виробничі програми, проспекти й каталоги на різноманітне обладнання і технологічні лінії, торговельно-рекламні довідники, фірмова періодика, прейскуранти.

Промислові каталоги використовуються розробниками на стадії проектування при виборі обладнання для оснащення нових підприємств, модифікації встановленого обладнання, його ремонту, відновленні. Звернення до цього фонду дає змогу попереджати витрати на повторну розробку та конструювання обладнання.

Фонд неопублікованих документів нараховує 1,01 млн. прим. документів з усіх галузей знань. До його складу входять звіти про виконані НДДКР, кандидатські та докторські дисертації, переклади, депоновані наукові роботи. З 1973 р. ДНТБ здійснює депонування наукових праць, що надходять від установ України, організацію фонду цих документів і його використання. Прийняті на депонування наукові праці видаються для роботи в читальному залі. На замовлення організацій, підприємств та індивідуальних користувачів виготовляються копії. З метою оперативного інформування вчених та спеціалістів про депоновані наукові праці з 1997 р. випускається реферативний журнал, де вміщуються відомості про ці роботи, систематично надсилаються бібліографічні описи в Москву для опублікування у виданнях ВІНІТІ та ІНІОН.

У фонді бібліотеки широко представлені вітчизняні та зарубіжні науково-технічні періодичні видання й книги. Вони комплектуються за такими основними напрямками: енергетика, технологія та обробка металів, металургія, машинобудування,

приладобудування, хімічна технологія і хімічна промисловість, будівництво, легка та харчова промисловість, біотехнологія, транспорт і зв'язок, комунальне господарство та побутове обслуговування населення, охорона навколишнього середовища тощо.

Бібліотека як сховище першоджерел інформації переживає нині одну з найскладніших системних криз, пов'язану зі зміною системи публікацій та появою нових інформаційних технологій і носіїв інформації. Потрібні кошти на технічне обладнання, програмне забезпечення, оплату каналів зв'язку тощо. Колектив намагається знаходити додаткові небюджетні джерела матеріальної підтримки та допомоги у вигляді співпраці з міжнародними організаціями, зарубіжними партнерами, бібліотеками — членами Міжнародної асоціації наукових і науково-технічних бібліотек.

Завдяки цьому ДНТБ України поступово впроваджує сучасні ІТ в існуючі технологічні цикли. З 1996 р. створюється ЕК бібліотеки та БД, що дало можливість відновити й розвивати видавничу діяльність, припинену за браком коштів у минулі роки.

Так, у 1997 р. установа вперше в країні започаткувала видання реферативного журналу «Депоновані наукові роботи» з метою інформування громадськості про результати наукових досліджень і досягнень в усіх галузях знань, які не рекомендуються видавати звичайними засобами друку. Електронний варіант РЖ створюється на основі БД депонованих наукових праць, що є фрагментом ЕК.

З 1996 р. готується електронний варіант зведеного бібліографічного покажчика «Іноземні науково-технічні журнали, передплачені бібліотеками України», який, на замовлення користувачів, роздруковується на папері. Ще один зведений бібліографічний покажчик «Іноземні науково-технічні журнали, передплачені для міністерств і відомств України за валютні асигнування» призначений для внутрішньої довідково-бібліографічної й інформаційної роботи, оформлення замовлень на передплату для Держкомітету України з питань науки та інтелектуальної власності.

БД «Нормативно-технічні документи» — фрагмент ЕК — відображає надходження у фонд відділу НТД з 1995 р. На основі цієї БД видаються інформаційні списки нових надходжень у ДНТБ державних стандартів та інших нормативних документів з питань стандартизації, метрології, сертифікації.

БД патентно-правової літератури створюється згідно з потребою ефективнішого інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів,

підготовки показників нових надходжень патентно-правової літератури, тематичних бібліографічних списків.

Останні роки всі нові напрями діяльності ДНТБ пов'язані зі впровадженням нових технологій.

Підсумовуючи, підкреслимо, що основні проблеми в діяльності бібліотеки з формування, використання і збереження БІР спричинені недостатнім бюджетним фінансуванням. Через це:

- ♦ знижується якість та повнота комплектування фондів;
 - ♦ виникає багато проблем у взаємовідносинах з передплатними організаціями;
 - ♦ відключаються опалення й електроенергія, що значно погіршує умови зберігання фондів, роботи читачів та працівників бібліотеки;
 - ♦ господарські питання переростають у суцільні негаразди і віднімають 90% часу роботи адміністрації;
 - ♦ технічні проблеми, пов'язані з відсутністю достатньої кількості комп'ютерів та іншого обладнання, гальмують впровадження сучасних технологій у роботу книгозбірні;
 - ♦ хронічно затримується виплата зарплати, що спричинює відплив кваліфікованих кадрів.
- Бібліотека намагається збільшувати види та

обсяги платних послуг своїм користувачам, щоб хоч частково покривати витрати на забезпечення основної діяльності. Але це не може замінити бюджетне фінансування. Навіть ДПНТБ Росії, згідно з опублікованими даними, заробляє платними послугами не більше 5% від обсягу бюджетного фінансування.

Найважливіші завдання бібліотеки на майбутнє:

- ❖ забезпечити достатнє комплектування фондів НТЛ і документації з поступовим збільшенням ресурсу матеріалів на машинних носіях інформації;
- ❖ відкрити комп'ютерний зал для надання користувачам локального та віддаленого доступу до матеріалів, що є в розпорядженні бібліотеки, а також до світових ресурсів по каналах Internet;
- ❖ створити власний сервер ДНТБ України (нині бібліотека має Web-сторінку на сервері міжнародної громадської організації «Наука і техніка»);
- ❖ подальше створення ЕК бібліотеки та ретроспективна конверсія її карткових каталогів у машиночитану форму.

*Л. Сухотеріна,
к. і. н., доцент*

Технічні науки в українській періодиці у 30-х роках ХХ ст.

Численними відкриттями й винаходами людство зобов'язане й українським ученим, інженерам, практикам. Працями С. О. Тимошенка, Ю. Кондратюка, І. Сікорського та інших видатних вітчизняних дослідників, науковців і новаторів 20–30-х років внесено вагомий вклад у розвиток багатьох галузей науки й техніки.

Українська Академія наук стала організаційним центром єдиної системи наукових установ країни, їй відводилася вирішальна роль у становленні технічних галузей.

На сьогодні важливим джерелом вивчення цього процесу в Україні у 30-х роках є періодичні видання, передусім ті, що виходили під егідою УАН: «Вісті», «Доповіді», «Доповіді відділу технічних наук», «Звідолення» тощо.

З виникненням науково-дослідних кафедр постала потреба у виданні, де б висвітлювалися питання їх діяльності. Так, з 1930 по 1933 рр. вийшло 14 номерів «Трудів природничо-технічного відділу ВУАН».

Організація НДІ стимулює започаткування відповідних періодичних видань. Це, зокрема: «Записки Інституту гірничої механіки», «Вісті Інституту гідро-

логії і гідротехніки», «Автогенная сварка» (орган Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона), «Труды Института черной металлургии АН УССР», «Прикладна механіка» (видавав Інститут будівельної механіки АН УРСР), «Журнал Інституту математики».

Про те, якої великої уваги надавалося в 30-х роках розвитку технічних наук, свідчить видання фахового «Журналу індустріально-технічного циклу». Індустріально-технічні дослідні академічні установи на той час були однією з ділянок широко розгорнутої в Україні науково-дослідної роботи в галузі техніки. Опрацьовувалися проблеми капітального промислового й транспортного будівництва, механізації гірничих робіт, гідро- та аеродинаміки, підвищення якості промислової продукції. Журнал друкував праці, виконані спільно з галузевими інститутами й виробничими лабораторіями, сприяв обміну досвідом між ними та установами ВУАН. Публікувалися роботи М. М. Крилова, М. М. Боголюбова, О. М. Динника, Б. М. Горбунова, Ф. Б. Белянкін, М. М. Афанасьєва та ін.

Продовження на стор. 53.

© Сухотеріна Л. І., Київ, 2000